

STRATEGIE VAN HET ONAFHANKELIJKHEIDSFRONT

M.B.T. ORGANISATIESTRUCTUREN EN WERKING OP HET TERREIN (22 juni 1941 – 3 september 1944)

Marc VAN TRIMPONT

Wie het heeft over de bezetting van ons land door Nazi-Duitsland en, meer algemeen over de 2de Wereldoorlog, wordt geconfronteerd met twee tegenpolen, de collaboratie en het verzet. Geen van beide fenomenen kunnen worden genegeerd, net als het bestaan van diverse uitwassen zoals strafkampen, ontmenselijkings- of vernietigingskampen, de Jodenvervolgving, enz.

Indien samen- of medewerking met de bezettende macht bij wijze van spreken vanaf dag één een feit was, dan kreeg het georganiseerde verzet pas na verloop van enige tijd vaste vorm. De verzetsgroepen weerspiegelden doorgaans ook de politieke strekking van de initiatiefnemers. Een van deze verzetsbewegingen en tevens de grootste was het communistische Onafhankelijkheidsfront [O.F.], in het Frans Front de l'Indépendance [F.I.]. Maar eigenlijk weten we bitter weinig over de doelstelling noch over de strategie m.b.t. organisatiestructuur en werkmethode op het terrein van deze organisatie. Met deze bijdrage brengen we volledige klaarheid in deze materie.

Toen de Duitsers in mei 1940 ons land veroverden, gedroegen ze zich zeer gedisciplineerd. Hun gedrag contrasteerde gunstig met dit zowat 20 à 25 jaar voordien tijdens de bezettingsjaren van '14-18. Dit gegeven heeft er zeker toe bijgedragen dat er aanvankelijk bij de bevolking nauwelijks blijken van vijandigheid tegenover hen te bespeuren viel. Toch werd aan terugslaan gedacht. Niet alleen de tijd speelde in hun nadeel maar ook de zich wijzigende levensomstandigheden. Levensmiddelen, brandstof enz., kwamen vrij snel op de bon te staan maar waren wel te verkrijgen op de zwarte markt tegen woekerprijzen weliswaar; in vele gezinnen werd honger geleden; er kwam een verplichte lichtverduistering zodra de duisternis inviel; elke dag verklikten honderden landgenoten, om uiteenlopende motieven, hun medeburgers voor belangrijke en minder belangrijke zaken; vervolgens waren er de

Blazoen van het O.F.

duizenden deportaties vooral van jongeren om tewerk te worden gesteld in Duitsland, maar nog dramatischer waren de arrestaties door de Gestapo van nog eens duizenden die op transport zullen worden gezet naar men wist toen nog niet waarheen, arrestaties die vanaf augustus 1942 nog werden geïntensiveerd door de jacht op de Joden¹ in het kader van de zogeheten *Endlösung* van de *Judenfrage*, enz.. Kortom redenen te over om daadwerkelijk te reageren. En zo gebeurde. Het georganiseerde verzet, ook wel aangeduid als 'de ondergrondse' of 'de weerstand', steekt de kop op, eerst schoorvoetend want, "het verzet is niet van de ene dag op de andere ontstaan. Het was een moeizaam proces met veel belangeloze inzet en veel menselijk falen. Richtlijnen van buitenaf moesten aan de plaatselijke toestanden aangepast worden. Ambtenaren, renteniers, bedienden, middenstanders, arbeiders, boeren, militairen, uit alle bevolkings-

1. Over of i.v.m. de Jodenvervolgving in Geraardsbergen, zie M. VAN TRIMPONT, *De Geraardsbergse Joden die 'verdwenen' in Auschwitz: Isabelle (Elza) Fischlowitz, Roza Jacoby-Coster, Rebecca en Rosine Jacoby*, in *Gerardimontium*, 2009, nr; 225, p. 3-22. – M. VAN TRIMPONT, 'Moederke' *Fernande De Smet (1899-2001): Geraardsbergens 'Righteous among the Nations'*, in *Gerardimontium*, 2009, nr. 228, p. 3-18. – Fr. DE SCHUITENEER, *Zoektocht naar oorsprong en eindbestemming van de Geraardsbergse Joden*, in *Gerardimontium*, 2011, nr. 240, p.16-22.

groepen traden vrijwilligers aan. Geen van hen was op deze ongelijke en genadeloze strijd voorbereid".²

Telkens als er sprake is van iets speciaals en vooral wanneer dit plaats vindt in het kamp van de overwinnaars, ontstaat een voedingsbodem voor een soort mythetvorming. Zo ook met betrekking tot de verzetslieden. Maar ook die mythes konden niet de toets van de historische kritiek overleven want net als in de meeste organisaties van enige omvang, was ook het verzet de weerspiegeling van onze samenleving met al het positieve en al het negatieve. Militair historicus Henri Bernard omschreef het zo: "*Phénomène humain, la Résistance, comme toutes les initiatives et réalisations de ce monde eut ses grandeurs eut ses faiblesses. Elle eut ses saints, ses héros et ses martyrs. Elle eut aussi ses profiteurs, ses fanfarons, parfois ses criminels*" [Vert.: Een heel en al menselijk fenomeen zoals het verzet, kende, net als alle initiatieven en realisaties hier op aarde, momenten van grootsheid en van zwakheid. Heiligen, helden en martelaren vulden de rangen maar ook profiteurs, pochers en soms criminelen]³. Het verzet tijdens de bezettingsjaren was geen kinderspel, geen zaak voor doetjes. Verzetslieden genoten niet de bescherming van de Conventie van Genève zodat ze werkelijk gevaar liepen het er niet levend van af te brengen wanneer ze zouden gevat worden. Sommigen waren lid van meerdere verzetsgroepen en meestal zo niet vaak buiten hun eigen stad, wat ze vanzelfsprekend nog kwetsbaarder maakte. Volgens het *Gulden boek van de Weerstand*, waren ze met ruim 8.500 die het leven verloren als gevolg van hun betrokkenheid

bij het verzet. Anderen overleefden een of ander vernietigingskamp en kwamen terug, verminkt en/of zo graatmager dat ze nauwelijks nog een schim waren van wat voordien was. Na de oorlog zou moeten blijken dat er zowat 220.000 mensen in het verzet hebben gestaan. Dit cijfer werd echter zwaar onder druk gezet door tv-journalist Maurice De Wilde [° 1923] die stelde dat blijkens het onderzoek door hem zelf gedaan, ze eigenlijk met zo'n 25.000 waren, de echte weerstanders. Met 'echte weerstanders' bedoelde hij de mensen die "*tijdens de bezetting daden hebben gesteld welke direct de vijand raakten, en derhalve risico's inhielden*".⁴ Daar alles in strikte geheimhouding diende te gebeuren, ligt het voor de hand dat er van enige samenwerking onder de verzetslieden en onder de (lokale) verzetsgroepen geen sprake was, ja geen sprake kon zijn zelfs. En wanneer dankzij gunstige omstandigheden samenwerking hier of daar wel tot de mogelijkheden had behoord, dan gooide na-ijver en wantrouwen roet in het eten. Met andere woorden, er was "een gat in de markt" bestaande uit de noodzaak orde op zaken te stellen en wellicht werd dit alleen door de communisten tijdig onderkend. Dit inzicht gaven ze gestalte met de stichting in maart 1941 van het Onafhankelijkheidsfront [Front de l'Indépendance]. Deze verzetsbeweging zal een tweesporenbeleid voeren, in eerste instantie door het samenbrengen van zoveel mogelijk versnipperde verzetsgroepjes onder één dak en vervolgens ook door individuele ledenwerving. En de doestelling? Het verdrijven van de vijand.

Oorlogsdocument uit 1941

De wijze waarop dit alles moet worden gerealiseerd is het voorwerp van het corpus van deze bijdrage. Ze steunt op een clandestien en authentiek en, voortgaande op het inhoudelijke, vermoedelijk toch een niet alledaags te noemen document uit 1941, getiteld "Front de l'Indépendance" (zie pagina 5). Het bevat een Franse tekst, getypt recto verso op 3 bladen van ongeveer 35 x 22 cm vergeeld en zeer poreus oorlogspapier in slechte staat waarvan het laatste blad, de pagina's 5 en 6, zich voordoet alsof het een tijdje logies heeft verschaft aan het zogeheten papiervisje, je weet wel, dat papier vretende insect dat gaten maakt in alle denkbare soorten papier en enorme ravages aanricht onder meer door het verslinden niet alleen van het papier maar daarmee samen gaand ook van de teksten die erop gedrukt of geschreven staan. En dit was ook hier in zekere mate het geval. Ontbrekende en dus storende passages worden in de tekst hier aangeduid met "(...)". Vanzelfsprekend stond er bovenaan of onderaan het document geen naam van de opsteller of uitgever noch een datum vermeld. Dit kenmerk illustreert in elk geval ten volle één aspect van de leefomstandigheden tijdens de bezettingsjaren. Toen gold als een gouden raad het adagium "wil je zonder al te veel risico's door het leven gaan, houd je dan koest en gedraag je zo onopvallend als mogelijk"! Beste lezer, indien de zaken er zo voor staan dan zet je best je hendaagse bril maar af wanneer je deze bijdrage leest want toen was elke vorm van de nu zo geprezen

2. W. ADRIAENS & J. PUTTEMANS, *Partizanenkorp 037. Geschiedenis van het Onafhankelijkheidsfront, Jeugdfront en Belgisch Partizanenleger te Heist-op-den-Berg en omliggende*, s.l., 1984, p. 5.
3. H. BERNARD, *La Résistance 1940-1945*, Brussel, 1969, p. 15. De auteur, Henri Bernard (1900-1987), was officier in het Belgisch leger, verzetsman en professor geschiedenis aan de Koninklijke Militaire School. Belangstellenden vinden een uitgebreid curriculum van deze figuur op Wikipedia.
4. BRTN [Belgische Radio en Televisie, Nederlandstalige uitzendingen], Maurice DE WILDE, *De straatrepressie*, uitgezonden op 7 december 1990.

FRONT DE L'INDEPENDANCE

PRINCIPES D'ORGANISATION.— Le FRONT DE L'INDEPENDANCE est un mouvement et non un parti. Par conséquent, il ne peut être question d'imposer des principes rigides d'organisation et d'exiger de chaque adhérent des règles étroites de discipline et des obligations impératives de travail contrôlé.

ADHERENTS.— Doit être considérée comme faisant partie du F.I. toute personne qui accepte les lignes essentielles du programme F.I., qui reçoit la presse et les publications du F.I., qui verse à Solidarité, Croix-Rouge du F.I. ou qui, d'une manière quelconque, aide et favorise le développement du travail F.I.

Il n'est pas question d'imposer à ses adhérents le paiement d'une cotisation ni de les astreindre à assister à des réunions régulières tenues par groupes de 3.

MILITANTS.— Le contact avec les adhérents est organisé et maintenu par les militants F.I. Ceux-ci reconnaissent la discipline de l'organisation, sont d'accord pour se soumettre aux méthodes de travail préconisées par le F.I., sont placés sous la direction de chefs locaux, régionaux, provinciaux et nationaux, s'engagent à mettre à la disposition du F.I. toutes les possibilités qu'ils détiennent afin d'accomplir un travail permanent, organisé et contrôlé.

BASE DU F.I.— Le FRONT DE L'INDEPENDANCE n'est pas dans son principe, une organisation patriotique nouvelle, destinée à recueillir dans tous les milieux des caractéristiques...
milieux...
national Belge.

Le F.I. est né du besoin essentiel de coordonner les activités éparpillées de toutes les organisations menant la lutte contre l'occupant.

Il vise, non à une absorption, non à une fusion, mais à une FÉDÉRATION de toutes les forces qui existent. Conséquemment, un tel comité F.I. est un comité qui réunit dans son sein les représentants de toutes les organisations qui, à un titre quelconque, mènent la lutte contre l'occupant.

LES ORGANISATIONS ADHERENTES.— Chaque groupement adhérent au F.I. conserve son autonomie. Il reste responsable de ses membres ou de ses adhérents, il établit ses liaisons; s'il possède sa propre presse ou ses propres publications, il en reste maître et continue à assurer leur diffusion par ses propres soins.

Toutefois toute organisation adhérente au F.I. contracte par le fait même une série d'engagements:

elle accepte les principes du programme F.I.

elle oriente le travail de ses adhérents en vue de la réalisation des objectifs pratiques tracés dans le programme F.I.

elle diffuse au moyen de ses groupes et dans les milieux où elle a accès la presse et les publications du F.I.

elle récolte des fonds de la même manière et dans les mêmes milieux, en utilisant le matériel commun édité par "Solidarité", Croix-Rouge du F.I.

elle s'engage à diffuser au moyen de sa propre presse et de ses propres publications les mots d'ordre donnés par le F.I.

elle s'abstient d'attaquer dans sa presse ou ses publications les groupes ou organisations adhérentes au F.I. et avec lesquels elle a consenti à mener un travail commun.

en voor de hand liggende transparantie uit den boze. Precies daarom werden bijvoorbeeld vergaderingen steeds belegd per fractie van drie maximum vier personen want hoe minder verzetslieden afwisten van elkaar hoe beter... Kortom in al je doen of laten, was geheimhouding troef. Alleen op die manier kon je het levensgevaarlijke pad van het verzet bewandelen met toch een redelijke mate van zekerheid het er goed van af te zullen brengen.

Uitgangspunten van het Onafhankelijkheidsfront [O.F.]

Toen Hitler op 22 juni 1941 de Sovjet-Unie binnen viel, kwam er de facto een einde aan het tussen beide landen bestaande niet-aanvalsverdrag en meteen ook aan de tweeslachtige positie van "vijand of niet-vijand?" tegenover Nazi-Duitsland, waarin de communistische partijen buiten de Sovjet-Unie zich bevonden. Dadelijk groeide ook bij de Vlaamse Kommunistische Partij [VKP] het verlangen om het in slaap gehouden O.F. leven in te blazen. En in augustus 1941 kreeg het vaste vorm en even nadien was het operationeel.⁵

Het O.F. zal na korte tijd uitgroeien tot de grootste verzetsbeweging in België. Het ging in wezen echter niet om een nieuwe patriottische organisatie die erop uit was aanhangers aan te trekken op individuele basis en uit alle geledingen van de maatschappij. Neen, met de stichting van deze beweging werd in de allereerste plaats beoogd de activiteiten of acties te coördineren die voorsnog versnipperd in gespreide slagorde werden gevoerd door alle organisaties die strijd leverden tegen de bezetter. En om de zaak duidelijk te stellen, werd benadrukt dat het niet ging om een fusie en zeker niet om een poging bestaande groepen in te lijven bij het O.F.

5. D. SURDIACOURT, *Zonder Socialisten zijn er geen Communisten. De communistische strijd in Geraardsbergen: opkomst en ondergang van een arbeiderspartij*, te verschijnen vermoedelijk in 2017.

Wel werd een samenbrengen nagestreefd in een federatie [*Fédération*]⁶ van alle krachten die zich inzetten voor de verwezenlijking van een zelfde hoofddoel. En zo was in de ogen van het O.F. een **medestander** of **aanhanger** [*adhérent*] al wie zich schaarde achter de grondbeginselen [*les principes essentiels*] van het programma van het O.F., bovendien de pers en bulletins van het O.F. ontving en ook nog een financiële bijdrage stortte aan "*Solidarité*" [het Rode Kruis van het O.F.], of al wie op enigerlei wijze de ontwikkeling van het werk van het O.F. hielp en vergemakkelijkte. Naast de medestanders zien we de **militanten**. Hun taak bestond erin te zorgen voor een goed contact met de aanhang. Hun profiel? Het zijn mensen die vertrouwd zijn met de discipline eigen aan de organisatie en zich bereid tonen te handelen conform de werkmethode van het O.F. Ze werken onder de leiding van een lokale, regionale, provinciale of nationale verantwoordelijke en ten overstaan van het O.F. gaan ze de verbintenis aan al hun kunnen te zullen aanwenden om te presteren op een duurzame, georganiseerde en gecontroleerde wijze.

Rechten en plichten van de toetredende organisaties

De toetredende verzetsgroepen blijven volstrekt autonoom in hun werking. Elke vereniging blijft verantwoordelijk voor haar leden en staat in voor de nodige contacten. Indien ze eigen pers of publicaties heeft, dan behoudt ze die en zorgt net als voorheen voor de versprei-

ding ervan.

Door toe te treden onderschrijven de betrokken organisaties ipso facto een hele reeks verbintenissen en meer in het bijzonder moeten ze de beginselen van het O.F.-programma tot de hunne maken; de prestaties van hun leden afstemmen op de verwezenlijking van de praktische doelstellingen van het O.F.; de pers en publicaties van het O.F. verspreiden onder hun leden en in de milieus waar ze voet aan huis hebben; fondsen inzamelen doch hierbij gebruik makend van het (promotie)materiaal uitgegeven door "*Solidarité*"; de ordewoorden van het O.F. doorgeven via de eigen perskanalen en publicaties; nooit de tot het O.F. toetredende groeperingen met welke ze een gezamenlijk project onderschreven, aanvallen in hun pers of publicaties.

Gedurende de vormingsperiode van het O.F. dienen de verantwoordelijken voor de vorming of de verruiming van een Comité derhalve contact te zoeken met de leiding van de verschillende ondergrondse partijen, groeperingen en organisaties, ze vervolgens wijzen op de strikte noodzaak de geleverde inspanningen te coördineren en ten slotte hun akkoord verkrijgen voor toetreding van hun organisatie tot het O.F. met de aanduiding van hun vertegenwoordiging in het Comité.

Wanneer op het lokale vlak een contact tot stand komt, dan moet worden gepoogd dit onmiddellijk te verruimen. Dit is althans wat van een goed militant wordt verwacht. En het geldt net zo voor alle nieuwe contacten. En wanneer

hij daarin slaagt, dan is het niet aan hem om het gesprek te voeren maar dan moet hij deze nieuwe mogelijkheden doorgeven aan de verantwoordelijke van het hoger echelon, bijvoorbeeld het provinciaal niveau.

Los van een sporadisch gesprek met lokale organisaties die er toevallig zouden zijn, dient steeds contact te worden gelegd met de leiding van organisaties als de clandestiene socialistische partij, de socialistische sluiipers [*Espoir, Monde du Travail, le Peuple*, enz.], de clandestiene katholieke of christendemocratische organisaties, de clandestiene liberale partij, de communistische partij, het Belgisch Legioen, het Mouvement National Belge, patriottische en militaire organisaties op het regionaal of provinciaal niveau, groeperingen georganiseerd in een samenwerkingsverband met een clandestiene krant.

Verder dient ook systematisch contact te worden gezocht met de katholieke clerus evenals met de protestantse dominees. Dit is een werk dat met de meeste zorg moet worden gerealiseerd want het maakt het O.F. mogelijk met een minimum aan contacten, door te dringen tot alle lagen van de bevolking. Maar hierbij is ook grote voorzichtigheid geboden. Daarom zal men uitsluitend handelen met betrouwbare en discrete tussenpersonen en zal men er rekening mee houden dat de militanten van alle clandestiene organisaties door de aard zelf van hun activiteit extra aandacht krijgen van de Gestapo en voortdurend bespied worden door rexisten⁷ en VNV'ers.⁸

6. Het woord "*Fédération*" staat in hoofdletters in de tekst wat wijst op de belangrijkheid van de term.

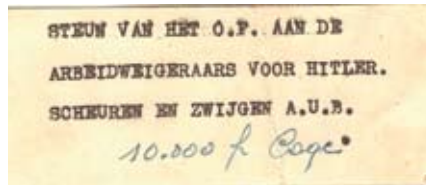
7. Rexisten = aanhangers van REX, een katholiek getinte politieke partij opgericht in november 1935 door Léon Degrelle (Bouillon, 1906-Málaga (Spanje), 1994). Rex was anticommunistisch en antisocialistisch en tevens tegenstander van de parlementaire democratie omdat democratie, volgens Degrelle, gelijk stond met corruptie, bedrog, dwaasheid, onbevoegdheid, wanorde en egoïsme. Tijdens de bezetting ging Rex over tot radicale collaboratie. REX had zijn aanhang in Franstalig België. Meer over Rex en de collaboratie? Zie M. CONWAY, *Collaboratie in België: Léon Degrelle en het rexisme*, Groot-Bijgaarden, 1995, vertaald uit het Engels.

8. Het VNV [Vlaams Nationaal Verbond] was de partij die in Vlaanderen de politieke collaboratie belichaamde. Deze politieke formatie werd opgericht in 1933 als resultaat van een streven naar het samenbrengen van verschillende Vlaamsgezinde facties of gedachtenstromingen, zowel democratischgezinde als voorstanders van een meer autoritaire staatsordening. Laatstgenoemde factie kreeg het overwicht in de nieuwe partij. Overigens bekende het VNV zich tot de socialistische

Langs de andere kant dient een goed militant zich bij dit soort werk vrij te maken van elk sektarisme en van elk vooroordeel, hij moet persoonlijke en particuliere sympathieën voor een welbepaalde groep of organisatie op zij zetten, hij moet elke vorm van antipathie die hij zou voelen voor een of andere leider of groep leiders van een clandestiene organisatie uit zijn gedachten bannen. Hij dient alleen oog hebben voor de belangrijkheid van de groepering waarmede hij contact moet weten te leggen, voor het nut van haar toetreding voor de ontwikkeling van de strijd tegen de bezetter en voor de meerwaarde die door de militanten kan worden gebracht. Een goed militant zal nooit **het doel van het O.F.** uit het oog verliezen, doel onderschreven door alle medestanders en dat er in bestaat **de vijand uit het land te verdrijven** [*chasser l'occupant du pays*].⁹ Zorgen van politieke aard en bijgedachten over wat na de oorlog dient te gebeuren, die leven bij de verschillende clandestiene organisaties, zijn van geen tel zolang het hoofddoel niet is gehaald. Onder de verzetsgroepen die deel uitmaakten van het O.F. vermelden we de Syndicale Strijdkomitees [les Comités de lutte syndicale]; de Patriottische Milities [Milices Patriotiques]; het Belgisch leger der partizanen [Partisans armés]; het Comité de défense juive...

Lidmaatschap op individuele basis

Het aantal patriotten dat bereid is werkelijk iets te doen tegen de

Het aspect veiligheid had een impact op al wat men kan indenken bij elke activiteit. Bijvoorbeeld bij de fondsenwerving diende vanzelfsprekend een kwitantie te worden gegeven voor het ontvangen bedrag. Hier zo'n "kwitantie" die eigenlijk geen enkele juridische waarde had. Een kwestie van vertrouwen dus...

bezetter is bijzonder groot. Maar velen onder hen zijn vooralsnog geen lid van een bestaande organisatie. Om deze reden besliste het O.F. deze mensen op te nemen als individueel lid en dit naast de collectieve toetredingen. Langs deze weg wordt het actieveld van het O.F. nog verruimd en bereikt het zo goed als heel de bevolking. Dit tweesporenbeleid - collectieve en individuele toetredingen - is dus uitermate belangrijk voor de groei van het O.F. De militanten moeten er zich echter terdege van bewust zijn dat onder geen beding het ronsselen van individuele leden in de plaats mag komen van het leggen van contact met de groeperingen. Soms heeft een militant te maken met leden van een groepering die het contact met hun leiding verloren en die niets liever zouden zien dan opnieuw aan het werk te worden gezet. Dikwijls bestaat de meest voor de hand liggende oplossing erin deze mensen de rangen van het O.F. te laten vervoegen. Deze werkwijze dient echter alleen

te worden aangewend wanneer de vroegere band met de leden van de organisatie niet kon worden hersteld. In dergelijke gevallen dient de O.F.-militant zich in de eerste plaats in te spannen om leden van een organisatie momenteel in moeilijkheden, hun organieke band terug te vinden en hij moet ze hierbij helpen doch tegelijkertijd de doelstelling indachtig zijn om de organisatie in haar geheel te doen toetreden tot het O.F.

Werkwijze voor een degelijke organisatie

Basiscomités [*Comités de base*] Elke O.F.-militant heeft tot taak constant en met alle middelen de ordewoorden en de publicaties van het O.F. te verspreiden in zijn vertrouwd milieu. Hij gaat dus tewerk in zijn familiale omgeving, zijn vriendenkring en op de werkvloer. En zodoende staat hij in het midden van een groep mensen die door gesprekken en lectuur de standpunten en de positie van het O.F. kent; dit is een verzetshaard in wording tegenover de bezetter. Een militant die alles op zijn eentje moet rooien zoals propaganda voeren met het gesproken woord, persartikels verspreiden en aan fondsenwerving doen, brengt er niet veel van terecht. Hij zal zonder verder uitstel 2 mensen kiezen onder de meest actieve en de best geïntroduceerde elementen uit zijn milieu. Met hun drieën vormen ze een basiscel of een basiscomité van het O.F. dat sowieso uitstraalt op een groep aanhangers. Dit Comité verdeelt het werk onder hun drieën

strekking en stelde het zich antisemitisch op. De socialistische grondslag van de partij wordt bijvoorbeeld op 1 september 1940 nog eens beklemtoond door Reimond Tollenaere, een der kopstukken van het VNV, die in een artikel "Ons socialisme" een en ander preciseerd: "Reeds in 1935, namelijk in het programma van het VNV 'De Dietsche Volksstaat' staat geschreven: Het VNV berust op socialistischen grondslag. Het bevestigt het recht en de opgave der gemeenschap [staat of corporatie] tot regeling van het economisch leven, met inkrimping indien noodig van de individuele vrijheid en ook desnoods van het privaat bezit, bijzonder voor wat aangaat de groot-bedrijven en bankwezen". Maar meteen brengt Tollenaere een differentiatie wanneer hij zegt: "Met het socialisme wordt het 'echte socialisme' bedoeld in tegenstelling tot het marxisme dat een Joodse uitvinding is [Karel Marx zou de zoon zijn van rabbijn Mardochai die zich later Marx zou hebben genoemd]. Het socialisme van het VNV berust niet op kunstmatige gelijkmakerij. Daarop stond de democratie en we weten waarheen zij met deze tegennatuurlijke leer gekomen is". (Hoofdartikel in *Volk en Staat*, nr.167 van 1 september 1940, p.1-2). Meer over het VNV? Zie B. DE WEVER, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tiel/Gent, 1994.

9. De zinsnede "Chasser l'occupant du pays" staat in hoofdletters in de originele tekst.

en bekijkt de meest afdoende werkwijze tot actie. Zijn eerste opdracht bestaat erin van gewone leden militanten te maken, wat moet uitmonden in de creatie van nieuwe basiscomités. En ook nu, voor de vorming van deze comités, zijn de familie, de vriendenkring of de mensen uit de buurt een goede visvijver, net als de werkvloer. Een zelfde militant kan zowel zijn privéleven als zijn beroepsomgeving benutten om tot het beoogde resultaat te komen maar in de regel zorgt men ervoor dat de 3 mensen die een basiscomité vormen, steeds uit een verschillend milieu komen.

Lokale comités [Comités locaux]

Een lokaal Comité dient in te staan voor de coördinatie tussen de mensen van eenzelfde gemeente. Ook dit Comité bestaat uit 3, ten hoogste 4 personen, geselecteerd uit de meest actieve elementen. Ze verdelen het werk onder hen en staan in voor het contact met de basiscomités.

Het volstaat één verantwoordelijke per Comité te kennen en elk van hen de verantwoordelijke van de comités die van hen afhangen.

Om veilig te werken is het aangegeven contacten zoveel mogelijk te fragmenteren; bovendien geldt de regel dat iedereen zo weinig mogelijk afweet van de zaken. Ook is het nuttig dat elke militant een doublure zou hebben opdat het werk niet zou verstoord worden mocht hij gearresteerd worden. Naast het lokaal comité van 3 tot 4 mensen – eigenlijk is het een werkcomité – dient ook een representatief lokaal comité te worden samengesteld. Hiermede wordt bedoeld een comité op basis van de vertegenwoordiger van de verschillende lokale comités. Het aantal leden is hier van minder belang; het volstaat bij wijze van voorzorg ze in fracties van niet meer dan 3 personen bijeen te brengen.

Wijkcomités [Comités de quartier]

Wanneer een gemeente te belang-

rijk is, dan dient ze te worden opgedeeld in wijken. De leiding van de basiscomités van een bepaalde wijk wordt gedragen door een wijkcomité samengesteld op de manier zoals zo-even uiteengezet. Dit comité is een werkcomité.

Bedrijfscomités [Comité d'entreprise]

Basiscomités uit een bedrijf werken onder het gezag van een bedrijfscomité waarin bij voorkeur verschillende strekkingen hun vertegenwoordiger hebben.

Sectoren [Secteurs]

En regio is opgedeeld in sectoren en een sector omvat meerdere gemeenten. De lokale comités van een sector werken onder de leiding van een sectorverantwoordelijke of beter van een sectorcomité met de meest interessante en meest actieve elementen uit de gemeenten en bedrijven waar het controle over heeft. Een sector is in wezen een onderverdeling in de organisatie en kan op elk moment worden gewijzigd; om deze reden is het niet nodig voor dit echelon een representatief organisme op te richten.

Regionaal comité [Comité régional]

Een regio wordt geleid door een regionaal comité, samengesteld uit vertegenwoordigers van de verschillende tot het O.F. toegetreden regionale organisaties. Er staat geen grens op het aantal leden maar vergaderingen worden per fractie van 3 belegd. De dagelijkse taken worden volbracht door een werkcomité van 3 tot 4 personen, onder de supervisie van de regionaal verantwoordelijke. Een gelijkwaardige organisatie geldt voor het provinciale echelon.

Als algemene regel geldt...

Als algemene regel geldt de noodzaak voor elk lokaal comité of voor elk bedrijfscomité om met eigen middelen rudimentair werkingsmateriaal te fabriceren. Telkens als in de gemeente of in het bedrijf

iets wordt ondernomen in verband met de strijd tegen de bezetter of tegen verraders, dan moet het lokaal comité bij machte zijn een passende publicatie te verspreiden. Hierbij mag nooit uit het oog worden verloren dat snelheid in de actie aangewezen is en dat het O.F. in staat moet zijn dadelijk een standpunt in te nemen over elke onderwerp (...)

Over het werk [Travail]

(...) onmiddellijk de bezetter bestrijden (...) en permanente actie zijn de doeltreffende methodes om de bezetter schaakmat te zetten, zijn projecten te dwarsbomen, de duur van de oorlog in te korten en de bevrijding van het land te bewerkstelligen. Indien nodig kan de strijd worden gevoerd tot de nationale opstand te gepasten tijde wordt ontketend en meer bepaald op het moment dat de krachtsverhoudingen tussen de bezetter en wijzelf voordelig uitvallen voor ons.

Negentig procent van onze landgenoten staat vijandig tegenover de bezetter en een bijzonder groot aantal van hen wenst werkelijk iets te ondernemen om nazi's en verraders schade toe te brengen en het uur van de bevrijding dichterbij te brengen. Deze geestesgesteldheid moet echter opboksen tegen een zekere mate van slordigheid [*nonchalance*] en vooral tegen een groot angstgevoel voor de repressie. Maar een klaaglied zingen over de lusteloosheid en de angstgevoelens bij onze medeburgers brengt geen zoden aan de dijk en opent geen perspectief.

Het komt de O.F.-militanten toe aan iedereen een taak voor te stellen die binnen hun bereik ligt, hoe bescheiden ze ook moge lijken. Niemand is immers niet bij machte om op een of andere wijze deel te nemen aan de strijd. Actieve weerstand is eigenlijk de optelsom van talloze uiterst kleine acties. Langs de andere kant moet een O.F.-militant zonder ophouden de idee ingang doen vinden dat we in

oorlog zijn, dat we gemobiliseerd zijn aan het binnenlands front en dat het onontbeerlijk is zich te verzoenen met een minimum aan risico's.

Een O.F.-militant die een patriot opzoekt dient hem enkele opdrachten voor te stellen gaande van de kleinste tot de grootste en hij moet die aanreiken op een manier die het hem onmogelijk maakt er op zijn minst niet één van te volbrengen. Bij wijze van voorbeeld en in stijgende lijn:

Bij een vraag naar een bijdrage voor "Solidarité", erop wijzen dat het om een maandelijks bijdrage gaat en zich iedere maand aanmelden.

Bij een vraag om fondsen te werven voor "Solidarité" in de directe omgeving, een clandestien blad te koop aanbieden; het niet gratis geven en verwijzen naar de problemen die inherent zijn aan de pers. Zich weer aanmelden, telkens als het blad verschijnt.

De verspreiding voorstellen van enkele kranten en verschillende pamfletten (...)

(...) opdat wie repressie wist te ontvluchten, kan komen eten.

Vragen om een illegale op te nemen gedurende enkele dagen per maand of 2 dagen per week.

Vragen naar de mogelijkheid om van tijd tot tijd een clandestiene vergadering te organiseren.

Vragen deel uit te maken van een lokaal of regionaal comité.

Veiligheid [Sécurité]

Degelijk werken kan alleen mits alle veiligheidsregels strikt worden nageleefd. Door discretie boezemt een goed O.F.-militant vertrouwen in bij de mensen met wie hij in contact komt (...). Hij ziet er op toe vooral (...) en alleen met verantwoordelijken en ten behoeve van zijn werkzaamheden uit te weiden over wat hij doet. Prietpraat,

sterke verhalen en een overmatig vertrouwen [*excès de confiance*], zijn voor 90% van de gevallen direct of indirect verantwoordelijk wanneer iemand wordt gearresteerd.

Solidariteit [Solidarité]

Fondsenwerving ter ondersteuning van illegalen of van slachtoffers van de bezetter is in wezen niet de hoofdtaak voor het O.F., maar is zeer nuttig en kan heel vaak dienst doen als een uitstekend aanknopingspunt. Het zou een zware vergissing zijn de rol van het O.F. terug te brengen tot deze van een liefdadigheidswerk en kracht te geven aan de idee als zou de betaling van een maandelijks som geld voor de solidariteit kan gelden als een strijdmiddel en het geweten kan sussen van een door angst bekropen patriot. Dankzij vlotte contacten in alle milieus, is het O.F. meer dan elke andere organisatie goed geplaatst om aan fondsenwerving te doen en mag dit niet veronachtzamen, maar hoofdzaak is en blijft het om onophoudelijk het niveau van het verzet tegen bezetter en verraders op te voeren.

Taakverdeling [Division du travail]

Een evenwichtige taakverdeling is aan de orde en dit geldt voor elk comité en voor elk echelon. Het is hierbij geraadzaam om zoveel als mogelijk een persverantwoordelijke aan te duiden gelast met de distributie en de verkoop van kranten en publicaties en eventueel de realisatie ervan; een solidariteitsverantwoordelijke gelast met de centralisatie van de opgehaalde fondsen en met het opvoeren van het bedrag ervan; een veiligheidsverantwoordelijke gelast in het bijzonder met het vinden van geschikte locaties voor vergaderingen en voor logement, met de

controle ervan en overigens ook met alle maatregelen die de veiligheid bij de uitvoering van de taken verhogen.

Nabeschouwingen

De regels m.b.t. de organisatie en de werking op het terrein, waren vermoedelijk voor de O.F.-militanten bestemd, die steeds het doel van het O.F. voor ogen dienden te houden en dat erin bestond de vijand uit het land te verdrijven. Met de oprichting van het O.F., is de initiatiefnemer erin geslaagd versnipperde verzetsgroepen samen te brengen onder één koepel. Hoewel bij elke toetreding tot de "federatie O.F." de autonomie van de toetredende verzetsgroep werd gegarandeerd, kwam deze ipso facto binnen de invloedssfeer te liggen van het communistische ideaal van het O.F. maar dat weliswaar gedurende de hele tijd van de bezetting "in slapende toestand" werd gehouden. Pas nadat de vijand het land uit was, stond het elke organisatie vrij haar eigen politieke klemtonen naar voren te brengen.

Geraardsbergen deed dienst als garnizoenstad voor de *Wehrmacht*, de *Kriegsmarine* en Franse NSKK'ers¹⁰. Aanvankelijk was het merendeel van de soldaten ingekwartierd bij de bevolking. Vanaf oktober 1942, werden er ook gekantonneerd in het Sint-Catharinacollege en het Sint-Jozefsinstituut en vervolgens ook in het "zusterhuis" [Instituut Maria en Jozef] en de Rijksmiddelbare school gelegen in de Buizemontstraat. Over hun aantallen is weinig gekend. Wel hebben wij weet van één vermelding en volgens deze momentopname verbleven er in juli 1944 zowat 1.200 soldaten in de stad.¹¹ Indien dit cijfer correct is en wanneer men weet dat het

10. NSKK staat voor Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps, een paramilitaire nevenorganisatie van de Nazipartij. Tijdens de oorlogsjaren stond het NSKK in voor transportopdrachten ten behoeve van de Wehrmacht.

11. Privéarchief MVT, document van 4 bladzijden "Patriottische Milities van het Onafhankelijkheidsfront, Gewest Geraardsbergen. Paeleman Georges, stamnummer 30765. Activiteit, p.1, II."

eigenlijk 10% inhoudt van de totale bevolking¹², dan geeft men zich rekenschap van de impact die deze aanwezigheid moet hebben gehad op het dagelijkse leven van de mensen en op de beperkte bewegingsruimte van het verzet aldaar. Op 3 september 1944, dit is de dag waarop Geraardsbergen bevrijd werd, hadden volgens de Staatsveiligheid¹³ twee verzetsorganisaties het voor het zeggen in de Oudenbergstad, het 52 manschappen tellende O.F.¹⁴ en het Geheim Leger [G.L.] met 51 manschappen¹⁵. Wanneer precies het O.F. in Geraardsbergen wortel schoot, is ons niet bekend. Maar toen O.F.-militant Georges Paeleman¹⁶ eind 1941 of begin 1942 de Geraardsbergse afdeling van de Patriottische Milities [P.M.] oprichtte¹⁷, kwam deze onder de koepel te staan van het O.F./Anderlecht [Militaire Divisie, 12de brigade]. Was er op dat moment nog geen sprake van het O.F./Geraardsbergen? Of was de Geraardsbergse afdeling niet bevoegd om toegetrokken organisaties op te nemen en kon ze alleen met de individueel aangesloten leden

naar buiten treden? Deze hypothese zou een verklaring kunnen zijn voor het toch vrij beperkte ledental de dag van de Bevrijding. Na het vertrek van de Duitsers was meteen het doel van het O.F. en bij uitbreiding van alle verzetsorganisaties, niet meer aan de orde. En wat meer is, logischerwijze mag men er van uitgaan dat na de capitulatie van Duitsland, ook hun reden van bestaan zelf op de helling zal komen te staan. De gebeurtenissen die zich afspeelden na 3 september 1944 over hoe en in welke mate organisaties zoals het O.F. zich hebben weten aan te passen aan de nieuwe situatie – de overgang van een dictatoriale politiestaat naar een democratische rechtstaat – ontstaan door de Bevrijding, vallen evenwel buiten het bestek van deze bijdrage. Belangstellenden verwijzen we naar de geheime rapporten over toestanden en gebeurtenissen de eerste 3 maanden na de Bevrijding, opgesteld voor de Belgische Staatsveiligheid door kapitein-commandant F. L. Ganshof. Van 9 september tot 8 december 1944

verplaatste deze zich over het hele land en pende over elk bezoek een omstandig verslag neer. Na zijn overlijden werden zijn originele notities gedeponneerd in het Navorsings- en Studiecetrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog [thans CEGESOMA] in Brussel [ref. PG14]. In 1994 werden deze in het Frans gestelde geschriften, plus een Nederlandse vertaling gepubliceerd. Ze deden het licht schijnen op wat zich werkelijk heeft voorgedaan in ons land de eerste 3 maanden volgend op de Bevrijding. Wat nu meer in het bijzonder de situatie in Geraardsbergen betreft, daar slaagde de leiding van het O.F. er niet in sommige ontsporingen te doen stoppen, laat staan te voorkomen, en bij het G.L. liep gewoon alles in het honderd.¹⁸

mvtger@telenet.be
 Marc VAN TRIMPONT
 Donkerstraat 48
 9500 Geraardsbergen

-
12. Volgens het ALMANACH ROYAL OFFICIEL 1939, telde de toenmalige stad Geraardsbergen, vandaag Geraardsbergen-centrum, bij het uitbreken van de oorlog, precies 11.759 inwoners.
 13. ARAB (Algemeen Rijksarchief Brussel), Toegang F1586: inventaris Haut Commissariat à la Sureté de l'Etat durant sa présence à Londres, nr. 1041, mapje "Grammont" met enkele niet geïnventariseerde stukken waaronder een doorslag van het Verslag (Veiligheid van den Staat. Post: Geeraardsbergen), (g) "Inspecteur Wellens Frans).
 14. ARAB, Toegang F1586, op. cit., brief van 26 september 1944 getekend majoor A. Vantomme, bevelhebber van het G.L., zone III, Sector Aalst, over het "Groupement de l'A.S. de Grammont", voorlaatste alinea gaande over het O.F.: "Le groupement F.I. comprend 52 membres,(...)".
 15. De naam van de 51 manschappen van het G.L. vindt de geïnteresseerde lezer bij M. VAN TRIMPONT, *Losse terugblikken op Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945. Een bijdrage tot de geschiedenis van Geraardsbergen in de 2de Wereldoorlog*, in *Gerardimontium*, Extra editie 3 september 2004, p. 43-45.
 16. Meer over deze figuur en diens verzetsdaden, zie M. VAN TRIMPONT, *Georges Paeleman (1910-1983), stichter en leider van de Geraardsbergse ondergrondse gedurende Wereldoorlog II*, in *De Heemschutter*, 1997, nr. 255, p.23-34 en nr. 256, p. 9-19. En van dezelfde auteur: *Losse terugblikken op Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945*, op. cit., p. 42-47, 50, 52, 58.
 17. In tegenstelling met wat in vorige bijdragen is gemeld, vond de oprichting van de P.M./Geraardsbergen niet op 12 oktober 1942 plaats. Dit blijkt uit het eensluidend afschrift van het verslag van de zitting van 24 maart 1953 van de 14de Herzieningscommissie (Ministerie van Landsverdediging. Dienst van de Weerstand), "Aanvraagbundel VIII/862" betreffende de erkenning als "gewapend weerstander" van Emiel Collijns. Op p. 2 (6de alinea) en p. 3 (2de alinea) staat te lezen dat hij door Georges Paeleman in april 1942 is aangeworven voor de P.M. (Privéarchief MVT). De P.M. was een niet-communistisch getinte verzetsbeweging die pas in de herfst van 1942 aansloot bij het O.F. waarbij ze echter een ruime mate van autonomie behield. (M. van den Wijngaert & V. Dujardin, *België zonder koning (1940-1950): de 10 jaar dat België geen koning had*, 2006, p. 95.)
 18. W. PAUWELS, *De Bevrijdingsdagen van 1944. Honderd dagen tussen anarchie en burgeroorlog. De geheime rapporten van F.L. Ganshof voor de Belgische Staatsveiligheid*, Antwerpen, 1994. Het boek bestaat uit 2 delen. In het eerste deel (blz. 14-54) wordt de toestand en de gang van zaken geschetst de drie maanden volgend op de Bevrijding en dit aan de hand van de inspectieverslagen van kapitein Ganshof. In het tweede deel (blz. 55-291) vindt men de weergave van deze verslagen plus een Nederlandse vertaling. - M. VAN TRIMPONT, *De verzetsgroepen "G.L." en "O.F." (afd. Geraardsbergen) als een schip op drift sinds de Bevrijding in september 1944*, in *Gerardimontium*, 2013, nr. 251, p. 3-8.